

Zora Tavčar

Štiri desetletja s slovenščino v zamejstvu

Kot študentka v Ljubljani nisem nikoli pomislila na profesuro, še najmanj na poučevanje slovenščine, kaj šele v slovenskem zamejstvu. S poroko pa sem se znašla na Tržaškem in kaj kmalu morala opustiti misel na druge načrte ter se zaposliti kot profesor »literarnih predmetov«.

Italijanski šolski sistem na srednjih šolah družijo pouk italijanščine - se pravi materinega jezika - s poučevanjem zgodovine, zemljepisa in državlanske vzgoje. Proti tej kombinaciji sem se več let upirala na raznih slovenističnih dnevih, pri čemer pa me ljubljanski šolski inšpektor ni prav nič podprl. Nasprotno, po bučnem aplavzu zamejskih in matičnih slavistov me je grobo zavrnil, češ da je italijanski sistem pač tak. Takrat bi se bilo lahko začelo z resnim postopkom, da bi slovenščino poučevali slavisti, medtem ko bi ostale predmete dali italijanistom, saj ti že na univerzi družijo v svojem študijskem programu vse te vsebine. Tako je še dalje lahko slovenski jezik poučeval vsak diplomant ali študent italijanske univerze, nekateri z dodatnimi študijskimi semestri v Ljubljani, drugi z lastno prizadevnostjo in izpopolnjevanjem, večina pa brez prave slovenistične priprave. Razvejana mreža šol s slovenskim učnim jezikom bi potrebovala vrsto dobrih slavistov, strokovno pripravljenih, razgledanih, kulturno ozaveščenih, obiskovalcev slovenskih knjižnic in knjigarn in slovenskega gledališča, prosvetnih delavcev in mladinskih animatorjev. Slovenščino pa je učilo tako rekoč vse, kar leze ino gre. Slavisti in drugi zagnanci so skozi desetletja napravili veliko, tudi preko svojih moči, a šlo je za majhno, številčno gotovo premajhno vrsto strokovno usposobljenih in za delo tudi zunaj šolskih zidov pripravljenih posameznikov. Slavist se je ubadal s pripravami za poučevanje treh tujih mu predmetov, pripravljaj osnutke za skupinske in druge dijaške referate, risal sheme in ponovitvenene skice in seveda vestno sledil medijem, da je bil na tekočem z dogajanjem po svetu, kot se za zgodovinarja in zemljepisca spodobi. Za slovenščino, za priprave, popravljanje šolskih in domačih zvezkov, za proslave in prireditve in posebej za načrte in gradivo - ob misli, kako izboljšati dijakom jezik in ga obogatiti -, za to so ostale kvečjemu pozne nočne ure. Italijanist pa je lahko razkošno posvečal svoj čas svojemu edinemu predmetu italijanščini, se pravi tujemu jeziku, jeziku, ki ga večinsko okolje samoumevno vsiljuje na vsakem koraku.

Moje prvo razočaranje je bilo torej to, da Ljubljana ni podprla zamisli, da bi slovenščina postala samostojen predmet. Že tu je bila namreč storjena napaka, ki je za seboj potegnila cel plaz: če lahko poučuje slovenščino vsakdo, da le ima »papirček«, da je končal ali vsaj končuje neko fakulteto v Italiji, slavisti pa se ubadajo polovico svojega časa z nesvojimi strokami, potem je pač vse prepuščeno le volji idealistov. In rezultati so temu primerni!

Moji prvi stiki s pojavom, ki naj ga imenujem »žeja po slovenščini«, so bili ob mojem prihodu na Tržaško prav spodbudni. Komaj sem se odprla javnosti z nekaj radijskimi oddajami in ocenami v tisku, že je bilo na vratih nekaj »klientov«. Najzanimivejša je gotovo bila profesorica filozofije in zgodovine na liceju, ki je imela za sabo italijansko srednjo šolo in univerzo ter je želela kar najhitreje znati ne le vse najpotrebnejše izraze za svoj predmet, ampak se je hotela sproščeno izražati tudi v pogovorih o literaturi in politiki. Skratka, iz italijanske *forma mentis*, od katere je pogojena tudi *forma linguae*, se je nemudoma hotela vključiti v slovensko. Kot sijajna intelektualka je poprijemala, da je bilo veselje, in prav kmalu je skoraj sama prevajala strokovna besedila za šolsko rabo. Dijaki jo imajo, danes že pokojno, zapisano kot priljubljeno in strokovno odlično profesorico. Za njo se je zvrstilo še nekaj višješolcev in profesorjev, ki bi želeli »kaj več«.

Prav kmalu sem šolski prag prestopila tudi sama, prva leta kot suplent na raznih mestnih šolah v Trstu: učiteljšče, Sv. Jakob, Sv. Ivan.

Zamejska šola je bila prvi hip zame pravi šok. Začudilo me je, kako veliko število učencev prihaja na srednjo šolo s tako nebogljnim besediščem, ko da prihaja od nekod, kjer »ne zmajejo mal al neč jezika«, kot bi rekel Prešeren. Izjema so bili le tisti iz slovensko zavednih družin, ki so dale nekaj na slovenstvo. Ob vseh drugih pa sem se čudila: kako so mogli doslej shajati in se pogovarjati doma s tako bedno jezikovno bero? Večine besed v še tako preprostih besedilih niso razumeli, kaj šele v literarno zahtevnejših.

Ob njih so se tu in tam znašli dijaki iz kulturno ozaveščenih družin in z že spretnimi peresi. Bil je pravi izziv: kakor da si dobil hkrati izbor z vrha in z dna kulturne lestvice - od pomožne šole do vaške enorazrednice pa tja do odličnjaške elite. In začelo se je!

Najprej je seveda morala biti na vrsti vzgoja k slovenski zavesti, in to proti toku mišljenja, razširjenega med starši, češ, kam pa prideš v Trstu s slovenščino, zakaj naj bi jo znal, razen da dobiš tisti papirček, da si hodil v slovensko šolo in znaš dva jezika. Mentaliteta, izražena v stavku: »Toliko bo že znal, da bo prodajal!«

Treba je bilo argumentirati. Naj ne zveni bahaško, če nakažem, kako sem jih poskušala prepričati:

»To je tvoja materinščina! Edino izrazilo tvoje osebnosti! Z njo dokazuješ svojo inteligenco, svoje sposobnosti, svojo kulturo. Z njim se uveljavljaš v svoji okolici. Z njim dokažeš, da sploh si. S tem izrazilom si boš moral pomagati tudi pri vseh predmetih v šoli: kako boš odgovarjal pri prirodopisu, matematiki, tehnični in likovni vzgoji, če nimaš ustreznih besed?

Hočeš pomeniti kaj v javnem življenju? A kako, če se boš smešil s svojo slovenščino kakor politik, ki sem ga slišala najprej govoriti v bleščeči italijanščini, potem pa v primitivni slovenščini?

Podobno me obide, če stopim v delavnico k slovenskemu obrtniku, ki je ravno v lepi italijanščini odslovil nekega klienta, tebe pa sprejme z nizko, pritlehno slovenščino. Ali ga ne boš bolj spoštoval in ga imel za sposobnejšega in uglednejšega, če se bo obrnil nate v lepem strokovnem jeziku, te sprejel in se poslovil z izbranimi vpljudnostnimi izrazi in zaključil z lepim slovenskim »pozdravljeni« ali »na svidenje in se priporočam«?

Dokler smo v Trstu še Slovenci z uglednimi ljudmi med seboj, za mejo pa imamo dva milijona sonarodnjakov v neodvisni slovenski državi, s katerimi nas vežejo vsestranski stiki, mora imeti tukajšnji Slovenec toliko ponosa in samozavesti, da zna z vsakomer spregovoriti ne le v korektni, ampak tudi odlični slovenščini, ki bo dokazala, da tukaj živi del slovenskega naroda, katerega je vredno spoznati v njegovi zanimivi drugačnosti...»

Takšni so bili približno uvodi v veselo in ponosno osvajanje slovenščine v zamejski šoli. Potem je bilo treba zavihati rokave in se domisliti vseh mogočih prijemov, kako jim čim privlačneje približati bogastvo slovenskega jezika, začevši z besediščem. Ne bi pripovedovala vsega tega, ko me ne bi k temu spodbudila tendenca, zadnje čase prevladujoča pri nas, težnja po tako imenovani multikulturalnosti.

Ta pojav se je v zametku naznanil že pred leti. Spominjam se enega od tistih seminarjev za slovenske šolnike v zamejstvu, kakor so jih imenovali, na katere so predavatelji pogosto prinašali k nam svoja že kje drugod po Sloveniji prebrana ali celo objavljena predavanja, prav nič prilagojena našim potrebam. Pedagoška strokovnost! No, med temi predavanji me je vrglo v zrak eno, ki je imelo naslov: *Pouk slovenščine na dvojezični šoli*. Verjetno je bilo napisano za slovenske šole za Madžare v Prekmurju ali za dvojezične šole v Avstriji. Pri nas, tako sem vzplamenela, nimamo dvojezičnih šol, ampak k sreči še vedno uradno priznane in od Ministrstva za šolstvo v Rimu vzdrževane slovenske šole. Naj hodijo z dvojezičnostjo kam drugam...

Toda seme je bilo vrženo - morda celo s Tržaškega snubljeno in nabavljeno - in nekakšno slovensko hlapčevstvo ga je takoj začelo zalivati in okopavati. Danes je to postalo že moda. Namreč poučevati tako, da se bo tistih nekaj revčkov iz mešanih zakonov ali kak otrok potujčenih ali celo italijanskih staršev, ki bi radi, da se otrok nauči nekaj slovenščine (kaj se ve, lahko zmeraj prav pride), da se bo torej tistih nekaj otrok brez hudih kriz malce navadilo govoriti in približno pisati slovensko. Tukaj človeku zavre kri! Dokler imamo slovensko šolo, je učni jezik slovenski in otrok, ki mu je slovenščina tuja, naj se počasi vanjo vklaplja - pri tem mu lahko pomaga tudi zunaj šole - a ne boš prilagajal pouka njegovi jezikovni ravni, pri tem pa prikrajšal lastne dijake. Vemo iz izkušnje dvojezičnih šol v Avstriji, koliko slovenski otrok v takšni šoli napreduje v znanju materinščine, da ne govorimo o vzgoji slovenskega duha in srca. In mi naj brez prisile gremo na to pot sami? Vem, da prihajajo, posebno v središču mesta ali v predmestjih (manj na vasi) v šolo otroci s pomanjkljivim znanjem slovenščine. A kolikor je še ostalo, je to njihova materinščina, čeprav prekrita. Ali naj te otroke enačimo s čistokrvnimi drugorodci ali s poldrugorodci iz mešanih zakonov, ko pa je to jezik njihovega rodu? Ali nimajo pravice, da jim slovenska šola ponudi vse najboljše, da se vrnejo k izviru? Ali pa naj na ljubo vseh, ki jih je že prekričala italijanščina, prejemajo pouk slovenščine kot tujega jezika?

Ali so ti mali »tujčki« v vrtcu in osnovni šoli res takšni mučeniki?

Mene so poslali na dunajsko srednjo šolo, ko nisem znala niti »Was ist das«. Nihče se ni oziral name, če znam kaj ali ne, morala sem se vključiti, se učiti na pamet, odgovarjati pri lekcijah latinščine in angleščine v nemščini, se učiti Reichskunde na pamet, ne da bi sprva sploh vedela, kaj govorim! In ni me pobralo, nasprotno, pred Božičem sem že pisala narek za odlično, februarja pa spise v nemščini za prav dobro.

Dvojezična šola: čemu? Tudi nekatere naše učiteljice ali profesorice, mile in materinske, v skrbi za poldrugorodce in drugorodce v razredih, želijo vnašati k nam metode dvojezičnega šolstva, potem ko smo si po vojni s takšno težavo priborili in si ohranili našo samostojno slovensko šolo.

Omenila sem že, kako jezikovno nebolgljeni prihajajo danes otroci v našo šolo.

Tudi v mojem času so prihajali takšni ali še slabši. In vendar smo nekaj naredili iz njih, saj drugače ne bi danes imeli vrste pismenih ljudi, časnikarjev, zgodovinarjev, arheologov, literatov, politikov, radijskih in televizijskih sodelavcev s solidnim znanjem našega jezika. Danes te v Trstu zdravnik ogovori v izbrani slovenščini, podjetnik posluje in bančnik ti svetuje po naše. Ali bodo znali tako tudi dvojezičniki?

Poglejmo, kako smo se spopadali s slovenščino pred leti, ko nam ni bilo do tega, da bi v zametnih rokavičkah obravnavali tiste, ki so prihajali na srednjo šolo jezikovno goli in bos.

Spregovorimo torej o jeziku, o spisu in o pouku literature v zamejski šoli.

Besedišče je v zamejstvu gotovo osnovni problem. Tako hud, da se ga je pred leti lotila majhna ekipa dobromislečih idealistov z Miro Sardočevo, igralko SSG v Trstu na čelu, pa še nekaj takšnih zraven, z mano vred. Sestajali smo se, dobili prostor in sodelavce ter sanjali jezikovno središče, kjer bi bila za vsakršno jezikovno potrebo na voljo ob določenih urah »jezikovna postrežba«. Od otrok do obrtnikov in uradnikov, od gospodinj do delavcev bi lahko vsakdo našel ustrezen odgovor za področje svojega zanimanja. Imeli smo strokovnjakinjo, ki je imela za tisk pripravljen slovar besedišč za razna področja, pa tudi Ljubljana nam je bila na voljo za različne nasvete. Z velikim elanom smo začeli - ne bom pripovedovala, kako nam je bila pobuda spodmaknjena in odtegnjena široki ljudski strežbi...

V šoli pa se je dalo doseči marsikaj, čeprav nisi imel na voljo strokovnega jezikovnega materiala. Moral si si postreči sam, tako rekoč »iz svoje glave«. Sama sem si izmislila »slovarčke«, v katere so si dijaki pisali ali lepili po posebnem sistemu izrazje za razna področja. Izbor je obsegal vrsto samostalnikov, ob njej vrsto pridevnikov, zatem prislove, nekaj kombinacij, nekaj metafor ter nekaj zgledov, kako lahko družiš posamezne izraze v zaključene stavke. Tako so se potem dijaki v spisih posluževali novih besed in občutno obogatili svoje besedišče.

Sprva sem izbirala lažje teme: letne čase, Kras, morje, gmajno, vremenske pojave ipd. Potem je prišlo na vrsto besedišče o človeku: starostne dobe, telesni organi, telesno gibanje, dalje: razne vrste značajev. Posebno bogato je bilo besedišče za mesto, mestne dele, пристanišče, prevozna sredstva. Pozneje smo v višjih razredih prešli na razne medije, na časnikarstvo, na razne gospodarske veje, na domačo in svetovno politiko, kakor so se pač pokazale potrebe in želje. To je pri dijakih širilo zanimanje za nova področja in spodbujalo željo po dopolnjevanju pouka z branjem raznih člankov. Najraje sem jim prinašala revijo *Življenje in tehnika* in primerne strani iz slovenskih časnikov in revij. Takratni *Naši razgledi* so dobro služili temu namenu.

Gradivo za bogatenje jezika, kolikor mu nisem bila kos sama z branjem najrazličnejšega tiska, sem črpala iz Gradišnikovega *Slikovnega besednjaka* ali iz sodobnih nemških ali angleških slovarjev s slikovnimi prilogami. Vendar sem ob znanem pomanjkanju izčrpnega slovenskega leksikona, kot so italijanski Garzanti in drugi, morala ostajati pri svoji lastni jezikovni »hranilnici«. Spominjam se, da sem včasih kar sredi noči segla po listu in si zapisala nekaj besed, ki sem se jih domislila. Pozneje je bilo te slovarčke težko dobiti nazaj in mislim, da se mi je posrečilo »suniti« bivšim učencem samo po enega za vsak letnik...

Tudi tržaška revija *Mladika* je začela objavljati nekaj teh jezikovnih sklopov, a sem kmalu nehala, ker so bralci želeli ob besedah tudi razlago.

Koristne in priljubljene so bile tudi govorne vaje, kakor sem to imenovala v šolskem dnevniku. Tam smo nekoristno sedmo uro izkoristili za vse mogoče, na primer za sestavljanje lažjih križank s kakšno ključno besedo. Za vse svete smo pripravili veliko

sestavljeno v obliki spomenika mrtvim - s primernim napisom, pred počitnicami je prišla na vrsto križanka v obliki šotorišča ipd.

Vse to je izhajalo v šolskem časopisu, prav tako kot vsi boljši spisi. Druge vaje so bile v obliki tekmovanja: koliko slovenskih besed najdeš iz dveh danih vokalov in treh konzontanov? Pri teh vajah so se včasih dijaki od tekmovalne vneme skoraj stopli.

Prave govorne vaje pa so obsegale nastope, kjer moraš biti jezikovno kos vsaki situaciji. Radijski častnikar te sprašuje, tu imaš mikrofona, odgovarjaj! Jaz sem ravnatelj: kako boš prosil za predčasni odhod? Pri zdravniku, v lekarni, trgovini itd. Vse seveda z nastopom pred razredom, v primerni drži. Pa nastop »govornika« na dano temo, ko si sošolci zapisujejo njegove jezikovne napake in druge nerodnosti.

Tudi »nadomeščanje profesorja« se je obneslo: dijaki so se odlično pripravili, razložili snov, jo strnili, preverili, če je razred razumel, pozneje pa so smeli tudi izpraševati in redevati. Posebno pa se jih je dalo pritegniti pri igranju na odru: kot pomočnike režiserja, scenografa, garderoberja itd., kadar sem zanje napisala igre in smo jih igrali v katerem od prosvetnih domov. Če je želelo sodelovati preveliko število dijakov, sem uvedla množične scene, kjer so lahko po poprejšnjem dogovoru improvizirali.

Kolegi ali starši so me kdaj vprašali, kako sem lahko držala v šahu tolikšno število nastopajočih in kako da so se vedli tako naravno, kot da sem jim napisala besedilo na kožo, in to v narečju. Skrivnost je bila v tem, da sem dijakom rekla:

»Vedite se kakor vsak dan, ni treba, da igrate, bodite, kot ste. Lahko pridete na oder s kotalkami ali celo s kolesom, seveda ne vsi!«

Dodajmo še, da so dijaki prihajali na šolo tudi poslikavat sceno in risat lepake in med delom smo se seveda pogovarjali, tudi to je bila ura slovenščine, predvsem pa slovenske družabnosti. Za najnujnejšo rabo sem jim pripravila celo ne prehude slovenske zmerljivke, pozdravljanje, poslavljanje, vljudnostne izraze in celo mašila, če ne veš, kaj bi rekel. In ko so me nekoč obiskali doma med boleznijo, so kdaj prav pristrčno uporabili tudi nekaj takih »mašil«.

To je bila torej nekakšna vesela šola slovenščine v zamejstvu. In takšna slovenščina pač ni bila dolgočasna. Ob vsem tem smo zatem toliko lažje osvojili staro klasično slovnico (to so potrebovali pri pouku drugih jezikov) in Toporišičevo (te smo se lotili primerjalno s klasično in zato ni bila težka, potrebovali pa so jo za Cankarjeva tekmovanja).

Literatura

Osnova pouka literature bi moralo biti branje avtorjev in izbranih odlomkov iz beril. Marsikaj bi lahko v tem smislu nudile bodisi antologije, ki jih je po zgledu bogatih italijanskih sestavil prof. Nada Pertot, bodisi berila, za katera so za posamezne razrede poskrbele nekatere požrtvovalne slavistke z realne in klasične gimnazije. Vendar je vse, kot sem večkrat ugotovila, ko sem inštruirala maturante, pogosto ostalo pri navodilu, naj si besedilo doma preberejo, preštudirajo opombe v knjigi ter se naučijo iz zvezka ali iz Kosove Literature pripadajoče mnenje o avtorju ali pesmi. Mnenje, ki ga je dijak zdrdral v več ali manj okrnjeni obliki, pa je bilo včasih v popolnem nasprotju s tistim, kar je tekst želel povedati. Ko pa sva pesem skupaj pozorno prebrala, je sam ugotovil ne le, da je zgrešil pomen, ampak da ga je pesem prevzela.

Da ne govorimo o branju knjig. Ob vsem, kar danes ponuja Trst mlademu človeku, od televizije do tiska, in ob vseh dejavnostih, ki jih ponuja slovensko okolje, je časa za branje dejansko malo. Če živahnemu, razgledanemu dijaku ponujaš kak »cement«, tudi

če spada v slovensko klasiko, bo zato raje prepisal »vsebino« iz Jevnikarja ali iz prijateljevega zvezka. Drugače je, če znaš ponuditi primerno knjigo in ga zanjo animiraš. Recimo z debatno uro ali referatom ali nastopom igralca, ki prebere iz avtorja kaj izrazitejšega. Tako pa ostaja literatura pogosto pri učenju tujih mnenj na pamet, jezik, slog in estetska plat avtorjev pa ostajajo dijakom neodkriti. Neki študent sploh ni hotel slišati o Cankarju, ker da mu ga je profesor »pristudil«. Ko pa sva prebrala nekaj imenitnih strani iz znanega kratkega izbora, se je zanj celo navdušil. Mislim, da je antologija Pertotove vse premalo izkoriščena, pa tudi berila bi bilo dobro spet malo posodobiti in jim dodati seznam virov, kje lahko dijak prebere še kaj sestavkov avtorjev, ki so mu bližji.

Spodbud za branje v domačem okolju in tudi v samem našem prostoru torej ni dovolj, zato je profesor poklican, da poživi zanimanje za branje, pripelje razred na predstavitev nove knjige ali na nastop pisatelja ali na zanimivo predavanje. Takšnih profesorjev pa na Tržaškem naštejesh kvečjemu na prste ene roke!

Spisje

Da ne govorimo o spodbujanju k pisanju literature. Pri večini profesorjev slovenščine sem celo opazila pravo antiliterarno vzgojo. Po italijanskem vzoru so zaželeni »literarne« naloge, se pravi »mnenja« o prebranem avtorju in pa predvsem »razmišljanja«, ki se seveda iztečejo v neobvezno fraziranje in ponavljanje tujih mnenj. Pisanje v literarnem ključu se šteje za manjvredno, nevredno izobraženega gimnazijca. Tako prihajajo na literarne tečaje mladih takšna prisiljena umovanja na izrabljene, vsako leto iste teme, z vrsto začetniških nerodnosti. Razpaslo se je pač »razmišljanje« in preganjanje osebnejših, pristnih in morda že literarno profiliranih sestavkov. Naj v tem pogledu navedem v dokaz samo dva tipična primera: pri enem gre za študenta z literarnim darom, pri drugem pa za jezikovno zanemarjenega višješolca.

Prvi mi je potožil, češ da pri nalogah, posebno šolskih, da vse od sebe, si tako rekoč izpiha dušo, pa nikoli ne preseže ocene zadostno. Rekla sem mu, naj skuša »ukrasti« zvezek šolskih nalog. Talentirani fant mi je prepisal nalogo, kot je stala v zvezku, s standardno zadostno oceno. S kakšnim slovničnim popravkom sva jo takoj dala za radijsko oddajo. Tako se je začelo njegovo pisanje, najprej za mojo rubriko Mladi pisci, potem že samostojno. Danes je pisatelj.

Podobno je bilo s fantom, ki mi ga je pripeljala mama, češ da ima že tretje leto na višji vse naloge ocenjene ne le z oceno slabo, ampak kdaj tudi prav slabo. Bil je iz mešanega zakona, a veliko je živel s starimi starši, Slovenci. Pa mi je s spodbujanjem in primernimi prijemi uspelo napraviti iz na videz amuzičnega primitivca, ki je zmozel skljukati kvečjemu pol strani v nekakšni polslovenščini, v skrotovičenem izražanju in s skrajno preprosto vsebino, fanta, ki ti, obdarovan z razgibano domišljijo in izvirnimi pogledi, »vrže dol« brez posebnih težav štiri, pet strani ter te prosi, če bi smel temo razviti še v dveh nadaljevanjih! Pri tem seveda na debelo krade iz »slovarčka« moje bivše učenke, tam pa, kjer mu zmanjka ustreznega izraza, napiše s svinčnikom italijanskega, da mu ga jaz potem nadomestim s slovenskim. In po nekaj mesecih že dava njegove naloge za radijsko oddajo, namenjeno mladim literatom.

Kaj pa vpliv italijanščine v izrazju, besednem redu, slogu?

Pod vsako nalogo najprej pohvala za napredek, nato pa vsakič trebljenje po ene ali dveh napak, značilnih za študenta, ki živi v pretežno italijanskem okolju. Od lekcije do lekcije napake počasi izginjajo in konec leta ima dijak v slovenščini sedmico. Naslednje

letu se dobiva le dvakrat mesečno in dijak osvoji svoj osemtisočak - osmico. Dalj ne bo prišel, ker beseda ni področje, kjer bi izživiljal svoj talent. Danes je uspešen gospodarstvenik.

Mislim, da iz povedanega sledi, da se da tudi na tako jezikovno obubožanem prostoru kot je zamejska šola s svežimi pedagoškimi prijemi doseči marsikaj, tako pri pouku jezika kot tudi literature in literarne kreativnosti. To seveda ne z oportunističnim popuščanjem modi multikulturalnosti, ampak s težnjo po zahtevnosti in kvaliteti. Učitelj slovenščine bo moral pri tem popolnoma uporabljati svoj pedagoški elan, svojo psihološko pronicljivost, strokovno znanje in svojo narodno zavest.